

تحلیل محتوای کتب درسی دوره ابتدایی از منظر توجه به مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت،

ایثار و شهادت ملت فلسطین (تألیف سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹)

مهدی میرزایی^۱، اقدس روشنی^۲، احسان میرزایی^۳

چکیده

توجه به آرمان فلسطین، به‌عنوان مهم‌ترین مسأله جهان اسلام از جنبه‌های مختلف، دارای اهمیت زیادی است. این پژوهش، با هدف بررسی تحلیل محتوای کتب درسی با توجه به مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین انجام گرفته است. روش پژوهش، توصیفی و به‌صورت تحلیل اسنادی و تحلیل محتوا و رویکرد آن، کاربردی و جامعه پژوهشی شامل کل کتب درسی دوره ابتدایی و نمونه شامل کتب فارسی، تعلیمات اجتماعی و هدیه‌های آسمان تألیف سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بوده و ابزارهای اندازه‌گیری فرم فیش‌برداری و سیاهه (چک لیست) با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی هستند. در پایان مشخص شد که بیشترین میزان توجه و فراوانی به ترتیب مربوط به مؤلفه‌های وطن‌دوستی و وطن‌پرستی و حفظ دستاوردها و ارزش‌های اسلامی و عربی مربوط به آرمان فلسطین و بیشترین فراوانی هم مربوط به پایه ششم بود. همچنین مشخص شد که محتوای کتب درسی در حیطه شناخت و آگاهی، نسبتاً خوب در زمینه مؤلفه‌های شهادت‌طلبی و میل به جهاد در راه خدا، انسجام و همبستگی اسلامی - عربی در مورد مسئله فلسطین، شناخت خطرات صهیونیسم و تأکید بر حقوق مسلم فلسطینیان، آرمان‌خواهی و آزادی‌طلبی برای فلسطین توجه کرده، ولی در حیطه عاطفی و عملکردی یعنی علاقه‌مندی به دوستان و متحدان کشور و ملت فلسطین و جبهه مقاومت در منطقه، بی‌زاری از دشمنان اسلام اصیل، آشکار نمودن جنایات صهیونیسم بین‌الملل و اثرات مداخلات قدرت‌های زورگو در منطقه، به‌صورت سطحی و گذرا بوده و چندان به‌صورت عمیق پرداخته نشده است.

واژه‌های کلیدی

تحلیل محتوا، کتب درسی، فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت، ملت فلسطین.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۳۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۰۵

* این مقاله بر اساس نظر داوران و سردبیر فصلنامه، پژوهشی است.

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد علوم تربیتی (برنامه ریزی آموزشی) دانشگاه تهران. (نویسنده مسئول)
mmirza1000@gmail.com

۲. دانش آموخته کارشناسی علوم تربیتی (تکنولوژی آموزشی) دانشگاه شهید چمران اهواز
Aghdas.Roshani@gmail.com

۳. دانش آموخته کارشناسی مترجمی زبان خارجی دانشگاه پیام نور مرکز دهلران، استان ایلام
Raminmirzaei@gmail.com

❖ مقدمه

مقاومت^۱ (مقاومه) یا معادل فارسی آن پایداری، مصدر باب مفاعله از ریشه قوم به معنی رودررویی قدرت یا قدرت در برابر او پایداری و مقاومت کردن، ایستادگی در برابر اراده شخص و تسلیم نشدن در برابر مقاصد او و مخالفت با چیزهایی که با عدالت و آرزو ناسازگار و ناهمگون است. در لغت نیز به معنای ایستادگی و دوام است. علاوه بر این، گفته شده در معنای راندن، سرکشی، آشوب و انقلاب هم بکار می‌رود (مصدری افشار، ۱۳۷۷: ۴۸).

ایثار^۲ در لغت‌نامه دهخدا به معنای برگزیدن، غرض دیگران را بر غرض خویش مقدم داشتن؛ یعنی منفعت غیر را بر مصلحت خود مقدم داشتن و این کمال درجه‌ی سخاوت است. دیگری را در رساندن به منفعت و دفع مضرت بر خود مقدم داشتن و آن نهایت برادری است. همچنین به معنای عطا کردن، ترجیح بخشش و افشاندگی هم آمده است (دهخدا، ۱۳۴۱: ۳۴۲).

دین اسلام بر گواهی دادن حقانیت آخرین وحی الهی به واسطه خاتم رسولش حضرت محمد مصطفی (ص) مبتنی است و مبنای دین اسلام به شکل گواهی دادن به خود و نفس خویش (روح و جان) مربوط است بر شهادت استوار گردیده است. معنی لغوی، شهید به معنای (گواه و شاهد) است و رایج‌ترین معنای آن (شاهد عینی) و معنای فقهی آن (شاهد) است. کلمه شهید و شهادت ۵۶ مرتبه به صورت مفرد، جمع، مشتق و... در قرآن کریم آمده است و در عرف خاص مسیحیت مارتین^۳ به معنای شاهد نیز آمده است (اسماعیل‌زاده، ۱۳۷۹: ۲۱).

-
1. Resistance
 2. Sacrifice
 3. Martyr

در بعد معنای معنوی شهادت می توان گفت: شهید در قبال حرکت آگاهانه، زیبا و با شکوه خود، دو موضع گیری دارد: یکی در قبال ذات مقدس ربوبی، اراده و مشیت الهی، دین خدا، بندگان خدا و مصالح آنان و دیگری هم در قبال دشمنان خدا و دین خداست. بدون تردید یکی از مهم ترین ارزش های دینی - فرهنگی صدر اسلام که بعد از انقلاب اسلامی در کشور ما رایج گردید فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت طلبی^۱ است. شهادت و به دنبال آن ایثار به عنوان معیارهای ارزشی در دنیا و آخرت با توجه به نصح صریح قرآن کریم و روایات معتبر پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) و ائمه معصومین (علیهم السلام) به عنوان بزرگ ترین معیارها و راه های رسیدن به قرب الهی مطرح شده است.

مقاومت، پایداری، ایثار و شهادت به عنوان والاترین ارزش های انسانی در دین مبین اسلام مد نظر بوده و همواره بر آن تأکید شده است. برای حفظ و انتقال این ارزش ها به نسل آینده به ویژه الگوسازی جبهه مقاومت در منطقه علیه صهیونیسم و استکبار جهانی از اهمیت والایی برخوردار است و باید این فرهنگ با جدیت تمام در سیاست ها ک برنامه ریزی فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی لحاظ و ثبت گردد و باید به طور بنیادی به فرهنگ سازی و زمینه سازی مناسب در آموزش و پرورش پرداخت و عوامل مؤثر در این عرصه از جمله کتب درسی را شناسایی کرده و با تمام ظرفیت و توان برای هر کدام از آنها برنامه ریزی نمود (پورطهماسبی، تاجور و پورطهماسبی، ۱۳۹۰: ۳۳).

در قرآن کریم ۵۶ مرتبه لفظ شهید و شهادت نازل شده است. مهم ترین آیه مربوط به شهادت همان است که در آن شهدا (شاهدان) و به اعتبار پیشینه تفاسیر به معنای شهید آمده است که نازل شده: و کسانی که خداوند و پیامبر را اطاعت کنند در زمره کسانی اند

که خداوند بر آنان انعام فرموده است، اعم از پیامبران، صدیقان، شهیدان و صالحان و اینان نیک رفیقانی هستند (سوره نساء، آیه ۶۹).

آن کسانی که دنیا را به آخرت می‌فروشند باید در راه خدا جهاد کنند و هر کس که در راه خدا جهاد کند و کشته شود و یا پیروز گردد وی را به‌زودی پاداشی بزرگ خواهیم داد (سوره نساء، آیه ۷۴)

البته نپندارید که شهیدان راه خدا مرده‌اند بلکه زنده به حیات ابدی شدند و در نزد خدا متنعم خواهند بود. آنان را فضل و رحمت خدا نصیب شده است و مژده دهند به آن مؤمنان که هنوز به آنها نپیوسته‌اند و بعداً در پی آنان بسرای آخرت خواهند شتافت که از مردن هیچ نترسید و از فوت متاع دنیا هیچ غم نخورید (سوره آل عمران، آیات ۶۹-۷۰)

آنان که ایمان آوردند و از وطن هجرت گزیدند و در راه خدا به مال و جانشان جهاد کردند (شهید شدند) آنها در نزد خداوند مقام بلندی دارند و آنان بالخصوص رستگاران و سعادت‌مندان دو عالمند (سوره توبه، آیه ۱۹).

از آیات الهی چنین استنباط می‌شود که شهادت یک مقصد، عقیده و ارزشی است برای پیروزی و نزدیک شدن به هدف نهایی که همان قرب و رضای الهی است.

از منظر مقام معظم رهبری، فرهنگ مقاومت، پایداری و ایثار و شهادت به‌عنوان سرمایه‌های اجتماعی، جایگاه رفیعی در پیشرفت ایران اسلامی داشته و موجب تثبیت و پیشرفت شده‌اند و به‌عنوان یکی از منابع پراهمیت سرمایه اجتماعی در ابعاد مختلف از جمله حفظ و تثبیت نظام اسلامی، تأمین عزت و استقلال، دشمن‌شناسی، دشمن‌ستیزی و عامل مقاومت و پیروزی و الگوگیری مثبت در همه ابعاد اقتصادی، علمی، فرهنگی، نظامی و بین‌المللی سبب پیشرفت نظام جمهوری اسلامی شده است (غفاری هاشجین و دژگیر، ۱۳۹۲: ۲۴).

در جهان هستی، ارزش‌هایی وجود دارد که تشریح، تبیین و تحدید آن امکان‌پذیر نیست و در این بین، ارزش‌های ایثار و شهادت به‌عنوان نماینده خیر و نیکی در برابر شرارت، ستم و تجاوزگری بر دیدگان، عالمان و اندیشمندان بسیار متجلی است. محتوای ادبیات و شعر انتفاضه فلسطین که برخاسته از نهضت انتفاضه فلسطین است پرچم‌دار فرهنگ ایثار و شهادت به‌عنوان تنها راه آزادی فلسطینیان از نوع صهیونیسم مطرح است و زمینه‌ساز هویت این سرزمین است (امانی چاکلی، ۱۳۹۰: ۲۶).

حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) رهبر معظم انقلاب اسلامی در مورد مساله فلسطین^۱ به‌عنوان مهم‌ترین مسأله و مصیبت دنیای اسلام بر موارد و مباحثی همچون: پاسداشت روز قدس، تحقق وعده الهی برای آزادی قدس شریف، تأکید بر مساله فلسطین به‌عنوان یک مسأله انسانی و نه صرفاً یک مساله عربی و اسلامی، آشکار کردن هویت جعلی و جنایات صهیونیسم برای جهانیان، وجوب شرعی کمک به مردم فلسطین، جدا بودن حساب صهیونیسم از دین یهود، کوتاهی برخی از دولت‌های مسلمان در مساله فلسطین، غیرقابل مصالحه بودن مساله فلسطین، نترسیدن از انزوا به خاطر دفاع از فلسطین، تأکید بر ماهیت اسرائیل به‌عنوان یک دولت تروریست، غیرقابل اعتماد و کودک‌کُش، شکست‌همینه نظامی اسرائیل، خطر امنیتی و اقتصادی اسرائیل برای کل منطقه، سکوت و حمایت غرب و آمریکا در برابر جنایات اسرائیل، ریختن قبح رابطه‌ی با اسرائیل در میان دولت‌های عرب، از بین بردن توهم شکست‌ناپذیری اسرائیل و امید به همزیستی در کنار آن، لزوم حفظ هوشیاری، وحدت کلمه، اتحاد، مقاومت و ایستادگی در بین فلسطینیان، تأکید بر وظیفه‌ی روشنفکران در مبارزه با جنگ تبلیغاتی دشمن، مذاکرات (مصادق ظلم است نه صلح)، تأکید بر یک همه‌پرسی در بین همه‌ی مردم فلسطین و احترام به حق انتخاب آنها، تأکید بر مبارزه در پرتو اسلام و بیداری

اسلامی و تقویت بسیج فلسطینی، پاسخ به شبهات در حمایت از فلسطین و تصور غلط از بی طرفی، شکست اسرائیل در محو کردن نام فلسطین، یاس در دل اشغالگران و امید در ناصیه ی ملت فلسطین و بشارت پیروزی به مجاهدین فلسطینی (صلح میرزایی، ۱۳۹۱: ۴۳۳).

در اهمیت و ضرورت پرداختن به مسئله فلسطین به عنوان یکی از آرمان‌ها و آمال ملل اسلامی، مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) ضمن تأکید بر اهمیت مسئله فلسطین به عنوان مهم‌ترین مسئله جهان اسلام، همواره فریادرس و یاور فلسطینیان بوده‌اند. ایشان همچون حضرت امام خمینی (ره) ضمن افشای توطئه‌ها و طرح‌های پلید رژیم نامشروع اسرائیل و حامیان آن، به ضرورت‌ها و اهمیت مسئله فلسطین، اهداف استکبار و رژیم صهیونیستی از تشکیل آن و چگونگی راه‌های رسیدن به این اهداف را مشخص کرده‌اند. علاوه بر این، معظم له برای جلوگیری از رکود و اغراق در مقاومت انتفاضه فلسطین، آسیب‌های آن را گوشزد کرده و بر انتقال میراث فرهنگ مقاومت و شهادت و روح جدید مبارزه‌جویی ملت مظلوم فلسطین به سایر ملل اسلامی و فرهنگ‌سازی در مدارس برای نسل نوجوان و جوان هم توجه داشته‌اند (نظرپور، ۱۳۸۵: ۱۰۴).

کتاب درسی^۱ از پرکاربردترین و مهم‌ترین رسانه‌های آموزشی در نظام‌های آموزشی کشورهای مختلف جهان، به‌ویژه نهاد آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران است که سند مکتوب و مدون تعلیم و تربیت محسوب شده و فعالیت‌های یادگیرندگان بر محور آن سازماندهی می‌شود (دیبایی صابر، جعفری ثانی و آیتی، ۱۳۸۹: ۳۴).

نقش کتاب درسی فراهم نمودن امکانات و شرایط مناسب برای ایجاد تغییرات مطلوب در رفتار دانش آموزان ابتدایی از طریق فرایند یاددهی و یادگیری است. از این

نظر محتوای برنامه درسی^۱ به جهت نقشی که در تحقق اهداف شناختی، عاطفی، روانی - حرکتی و عملکردی در همه زمینه‌ها ایفا می‌کند از اهمیت خاصی برخوردار است. بنابراین اگر برنامه درسی و محتوای کتب درسی و تحلیل این محتوا مربوط، هماهنگ و هم سو با اهداف کلی و جزئی نظام آموزش و پرورش نباشد، نمی‌توان نسبت به تحقق یافتن هدف‌های مورد انتظار امیدی داشت. موضوع فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت هم از این قاعده مستثنا نیستند. بر این اساس این پژوهش در دو مرحله انجام می‌شود. ابتدا برای استخراج موارد مشترک و مهم با رویکردی کل‌نگر و جهانی فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت که باید در محتوای درون‌مایه اشعار کتب درسی به‌عنوان مرجع اصلی برنامه درسی^۲ مورد توجه قرار گیرند، مبانی نظری کلی فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت مورد مطالعه قرار گرفته تا مؤلفه‌های کلیدی استخراج گردند. سپس محتوا و متون کتب درسی فارسی با توجه به این چارچوب تحلیل شد تا مشخص شود محتوا و متون کتب درسی فارسی تا چه اندازه با توجه به آموزش‌های همه‌جانبه و جهان‌نگر فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت تدوین شده‌اند و به‌طور مشخص‌تر تا چه میزان در متن و محتوای کتب درسی فارسی به مسائل و مؤلفه‌های مختلف فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت توجه شده است. مهم‌ترین این مؤلفه‌های محتوایی عبارت‌اند از: شهادت‌طلبی و میل به جهاد در راه خدا، باز تولید فرهنگ مقاومت و ایستادگی، استقلال‌گرایی، مقابله با صهیونیسم و مداخلات قدرت‌های بزرگ در منطقه، تأکید بر حقوق مسلم فلسطینیان مقاوم و مسئله انتفاضه، انسجام و همبستگی اسلامی- عربی، احیاگرایی و خودباوری اسلامی و عربی، آرمان‌خواهی و آزادی‌طلبی، اراده طلبی الهی برای آینده فلسطین، وطن‌دوستی و وطن‌پرستی، حفظ و اشاعه آرمان‌ها، دستاوردها و ارزش‌های اسلامی و

1. Curriculum Content
2. Curriculum

عربی، معنویت‌گرایی و تقویت معرفت دینی، مبارزه با ظلم و استکبارستیزی، امید به آینده پیروزی جبهه مقاومت و پایداری در منطقه و جهان اسلام و علاقه‌مندی به متحدان فلسطین، برانگیختگی و بیداری اسلامی و عربی و خودآگاهی تدوین نمود. بررسی وضعیت موجود تحلیل محتوای کتب درسی^۱ از نظر مسائل مختلف فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت از این جهت مهم است که تصویر دقیقی از کم و کیف توجه به مضامین ادبی و محتوایی به دست می‌دهد و در حکم بررسی وضعیت موجود، بینش‌های لازم را برای برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران طراحی محتوا و پوشش دادن حیطه‌ها و برنامه‌های مغفول را فراهم می‌آورد.

توجه و ضرورت به فرهنگ جهاد و شهادت در بین تمامی فلسطینیان از جمله جنبش حماس بر پایه مقوله‌های مقاومت، هویت اسلامی و عربی و آزادی فلسطین ابتدا یافته است. ایثار و شهادت ابزاری است برای مبارزه با نیروهای اشغالگر و آزادسازی سرزمین‌های اشغالی که شامل اقدامات نظامی و غیرنظامی است و قداست و جایگاهی والا دارد و به‌عنوان دروازه ورود به روند دولت‌سازی تلقی می‌گردد و در این بین آموزش و آگاه‌سازی و حفظ و انتقال نموده‌های فرهنگ ایثار و شهادت و پرورش روح غیرت برای نوجوانان و جوانان فلسطینی از اهمیت بالایی برخوردار است (غفاری هاشجین و شجاعی، ۱۳۹۶: ۸۱).

ضرورت و اهمیت فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت از آنجاست تنها نسخه‌های بی‌بخش و امیدآفرین ملت‌های آزادی‌خواه و مظلوم مسلمان از جمله فلسطین از یوغ دول وابسته به غرب و استکبار جهانی بوده و صهیونیسم بین‌الملل بوده و زمینه خودآگاهی و برانگیختگی عمومی و چشم‌امید داشتن به آینده و برپایی حکومت اسلام ناب محمدی (صلی‌الله‌علیه‌و آله‌و سلم) به دور از تحجر طلبی، تفرقه‌افکنی و ناامنی

همراه با گسترش صلح و دوستی، برادری، برابری، انسجام و همبستگی با هدف غلبه بر مسائل و مشکلات فعلی جهان اسلام و نیرنگ دشمنان اسلام را در پی دارد. همچنین ضرورت تبیین مسئله فلسطین^۱ به عنوان مسئله اول جهان اسلام و نماد وحدت امت اسلامی از آنجاست که علاوه بر نشان دادن اهمیت ذاتی قدس و فلسطین و ظرفیت‌های گذشته، حال و آینده آن، می‌تواند پرده از سال‌ها جنایت، ظلم و ستم، تزویر، ارباب، فساد، ترور، غارت، زور، استعمار، استکبار، بی‌قانونی و عدم تعهد به قوانین بین‌المللی رژیم غاصب صهیونیستی را بردارد و چهره پلید و زشت آنان را بیشتر از همیشه برای جهانیان نمایان سازد. این امر به‌ویژه برای متصدیان نظام تعلیم و تربیت، برنامه ریزان، پژوهشگران، مربیان تربیتی، معلمان، دانش آموزان، والدین و به‌ویژه مؤلفان محتوای کتب درسی برای تدوین، تهیه و گنجاندن محتوای غنی و درعین حال ساده و روان به‌ویژه برای کتب درسی دوره ابتدایی بسیار مهم، اساسی و حساس است. سؤالات این پژوهش به شرح زیر است:

چه مؤلفه‌هایی در مورد موضوع فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین در محتوای کتب درسی بیشتر مورد توجه قرار گرفته‌اند؟
 آیا بین میزان توجه به مؤلفه‌های مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین در محتوای کتب درسی پایه‌های مختلف تحصیلی دوره ابتدایی، تفاوت معناداری وجود دارد؟

پیشینه پژوهش

در سال (۱۳۹۰)، پژوهشی توسط جعفری هرندی در زمینه بررسی جایگاه کتاب‌های درسی برای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت در بین دانش آموزان صورت گرفت. نتایج نشان داد که دوره متوسطه اول پایه هشتم و سپس پایه پنجم، سوم و چهارم ابتدایی به

ترتیب بیشترین توجه به مفاهیم ایثار و شهادت داشته‌اند و در این بین غنی‌تر شدن و قهرمان سازی شهدا باید در محتوای کتب درسی لحاظ شود (جعفری هرندی، ۱۳۹۰: ۴۲).

در سال (۱۳۹۳)، پژوهشی توسط جعفری هرندی و یزدخواستی در زمینه تحلیل مفاهیم فرهنگ ایثار و شهادت در کتاب‌های درسی دوره آموزش عمومی انجام شد. نتایج نشان داد که کتاب‌های درسی فارسی، هدیه‌های آسمانی، اجتماعی و تاریخ به ترتیب بیشترین توجه را داشته و کمترین توجه مربوط به کلاس دوم ابتدایی و کتب تاریخ اول و دوم متوسطه اول بوده است (جعفری هرندی و یزدخواستی، ۱۳۹۳: ۷۱).

پاک مهر، امین جندقی، سعیدی رضوانی و قندیلی (۱۳۹۵)، پژوهشی در خصوص بررسی و تحلیل محتوای کتب درسی دوره ابتدایی از حیث توجه به آموزه‌های انقلاب اسلامی ایران در زمینه اشاعه فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت به جهان اسلام صورت گرفت. نتایج نشان داد که چهار مقوله عدالت اجتماعی، استقلال، آزادی و معنویت‌گرایی به‌عنوان ارزش‌های بنیادین انقلاب اسلامی مطرح شد و بر مؤلفه‌هایی همچون: مقاومت و ایستادگی اسلامی، پاسداری، مبارزه با ظلم و ستم، تقویت جبهه مقاومت و پایداری، مبارزه با قدرت‌طلبی ابرقدرت‌ها و زیاده‌خواهی اسرائیل در مقابل حقوق ملت مظلوم و مقاوم فلسطین تأکید شد (پاک مهر، امین خندقی، سعیدی رضوانی و قندیلی، ۱۳۹۵: ۱۹۴).

آقانوری و غلامحسین‌زاده (۱۳۹۵)، به بررسی تحلیل آماری - رویکردی در حوزه ادبیات مقاومت و پایداری پرداختند. در این پژوهش مشخص شد که ادبیات پایداری یا ادب مقاومت، گونه‌ای از ادبیات سیاسی - اجتماعی است که همراه با شرح و توصیف مقاومت‌های مردمی در برابر استبداد و تهاجم، به مثابه عنصری کارآمد به بیدارگری، عدالت‌خواهی و ظلم‌ستیزی کلامی می‌پردازد. در این پژوهش به بررسی رویکردهای ادبیات پایداری (ماهیت نگر، کیفیت نگر، سیاسی - اجتماعی، آسیب شناسانه، دینی،

تطبیقی، منبع شناسانه و نظریه محور) پرداخته شده است. در پایان مشخص شد رویکرد ماهیت نگر (شناسایی و چستی ادب پایداری) از بسامد بالاتری برخوردار بود (آقانوری و غلامحسینزاده، ۱۳۹۵: ۲۷).

پژوهشی توسط ملازاده و فرید در سال (۱۳۹۵)، در خصوص مفهوم شهید و شهادت در ادبیات مقاومت، ایثار و شهادت ملت ایران و فلسطین صورت گرفت. نتایج نشان داد که مفهوم شهادت و شهادت طلبی، ایثار و از جان گذشتگی و صحنه های شهادت مبارزان برای آزادی وطن و حفظ ارزش های اسلامی از اصلی ترین مفاهیم بودند (ملازاده و فرید، ۱۳۹۵: ۷۲).

بیرانوند و آریان (۱۳۹۶)، به بررسی جایگاه ادبیات و فرهنگ مقاومت، پایداری و ایثار در کتب فارسی در دوره متوسطه پرداختند. نتایج نشان داد شاخص هایی همچون: دعوت به مبارزه با ظلم و ستم، بیان جنایات و بیدادگری ها، توصیف و ستایش جانباختگان و شهیدان، القای امید با آینده و پیروزی موعود جبهه مقاومت و پایداری، ستایش سرزمین خود، یاد کردن روزها و حوادث تاریخی انقلاب، درس های اخلاقی و اجتماعی و تبلور حماسه عاشورا در دفاع مقدس از مهم ترین شاخص های ادبیات پایداری اند. همچنین در مجموع کتب درسی فارسی از تعادل خوبی در حوزه ادبیات پایداری برخوردار بودند (بیرانوند و آریان، ۱۳۹۶: ۹۹).

در سال (۱۳۹۹)، پژوهشی توسط محمودی در زمینه بررسی مؤلفه های ایثار و شهادت در کتاب های درسی دوره متوسطه دوم انجام گرفت. نتایج نشان داد که کتاب های درسی دوره متوسطه دوم توجه متعادلی به مؤلفه های مفهومی ایثار و شهادت نداشته اند (محمودی، ۱۳۹۹: ۶۷).

پژوهشی توسط امیر آفتابی و سلیمانی در سال (۱۳۹۹)، در مورد بررسی جلوه های پایداری و مقاومت در سروده های زنان فلسطینی و الجزایری در کتب درسی مدارس فلسطین و الجزایر صورت گرفت. نتایج نشان داد که مفاهیمی همچون: شکل گیری

فرهنگ جبهه مقاومت، وطن‌دوستی، دعوت به مبارزه، سرزنش حکام و محکوم کردن پیمان‌نامه بالفور و مبارزه‌طلبی در شعر آنان نمایان است (امیر آفتابی و سلیمانی، ۱۳۹۹: ۳۳۷).

پژوهشی توسط مویوغربی^۱ در مورد محتوای کتب درسی در کشور فلسطین در سال (۲۰۰۱)، صورت گرفت. در این پژوهش مشخص شد که محتوای مفاهیم و مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت به‌عنوان یکی از راهبردها و سیاست‌های نظام آموزشی فلسطین بوده و از جایگاهی ویژه در کتب درسی برخوردار است و بر قهرمان‌پروری و الگوسازی فرهنگ ایثار و شهادت برای جوانان در قالب مبارزه‌طلبی و میل به شهادت علیه صهیونیست‌ها تأکید شده است (مویوغربی، ۲۰۰۱: ۵).

در سال (۲۰۰۹)، در قسمتی از کتاب: قهرمانان و شهدای فلسطین که توسط لاله خلیلی^۲ نگارش شده به بررسی نقش محتواهای آموزشی و درسی رسمی در کتب درسی مدارس کشور فلسطین برای حفظ و اشاعه فرهنگ ایثار و شهادت برای نسل نوجوان و جوان فلسطینی پرداخته شده است. نتایج نشان داد که غنی کردن محتوای کتب درسی با استفاده از تصاویر و متون جذاب و متنوع، شناساندن شهدا به‌عنوان نماد قهرمانی جامعه و زندگی‌نامه و وصایای آنان، شناسایی رشادت‌ها و اقدامات عملی و انگیزه‌های شهادت‌طلبی شهدای فلسطینی و آشکار کردن جنایات وحشیانه صهیونیست‌ها در به شهادت رساندن شهدای فلسطینی در آگاه‌سازی نسل نوجوان و جوان فلسطین برای شهادت‌طلبی نقش مهمی دارند (Khalili, 2009: 69).

پژوهشی توسط ابراهیم بنات^۳ در سال (۲۰۱۰)، در مورد بررسی تمایل جوانان فلسطینی به سمت شهادت‌طلبی انجام شد. نتایج نشان داد که نظام آموزش و پرورش

1. Moughrabi, F

2. Khalili, L

3. Ibrahim Banat, B.M

فلسطین به‌طور عام و محتوای کتب درسی به‌طور خاص نقش مهمی در آگاه‌سازی جوانان از جبهه مقاومت و ایثار در منطقه و آرمان‌ها و ارزش‌های شهادت از جنبه‌های دینی، انسانی و ملی دارند و باید بیش‌ازپیش در محتوای کتب درسی بر اهمیت شهیدپروری و قهرمان‌سازی شهدا و آشکار نمودن جنایات رژیم اشغالگر قدس و اهداف شوم آنها ضد فلسطینیان و جهان اسلام تلاش نمود. در کل نتایج همچنین نشان داد که محتوای کتب درسی مدارس در این زمینه عملکرد متوسطی داشته‌اند و با نقطه مطلوب هنوز فاصله هست (ابراهیم بنات، ۲۰۱۰: ۱۲۱).

قاضی جرار^۱ (۲۰۱۴)، به بررسی وضعیت مفاهیم سیاسی در برنامه‌های درسی مدارس کشور اردن پرداخت. نتایج نشان داد که محتوا از لحاظ کمی و کیفی بسیار ضعیف بود و بیشتر بر فهم مسائل سیاسی منطقه تأکید داشته و بر روی مفاهیم بیداری اسلامی، مقاومت و پایداری، بحران فلسطین، توسعه فهم سیاسی و توانایی برخورد فعال با مسائل جهانی کمتر اشاره شد (قاضی جرار، ۲۰۱۴: ۳۱۴).

با مطالعه و بررسی مؤلفه‌های پیشینه پژوهش، مشخص شد که نتایج مطالعات با هم همخوانی داشته و بر مفاهیم و مؤلفه‌های آشکار، صریح و مستقیم مربوط به فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت تأکید داشته و جنبه نوآورانه پژوهش حاضر این است که علاوه بر مؤلفه‌های آشکار و صریح، توجه به مفاهیم و مؤلفه‌های ضمنی فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت داشته است.

روش پژوهش

این پژوهش به شیوه توصیفی و از نوع تحقیقات کاربردی^۲ و به روش تحلیل اسنادی و نیز تحلیل محتوا متون انجام شده است. بدین‌صورت که ابتدا ابعاد و مؤلفه‌های مفهومی

1. Ghazi Jarrar, A
2. Applied Research's

فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت مربوط به ملت فلسطین به کمک روش تحلیل اسنادی از متون و محتوای نظری کتب درسی استخراج و سپس میزان توجه به هر یک از آنها در محتوای کتب درسی دوره ابتدایی^۱ تحلیل محتوا شده و روش شمارش نیز، میزان فراوانی است. به عبارتی دیگر در این پژوهش، در تحلیل محتوای متون، از طرح برآورد پدیده‌ها در متن داده‌ها، که اصلی‌ترین نوع طرح تحقیق در تحلیل محتوای استفاده شده است. داده‌ها (محتوا و متن‌ها) برحسب فراوانی وقوع، توصیف و کمیت‌ها، حاصل شمارش، فراوانی هستند. مفروضات استنباط‌های آماری با توجه به منطق تحلیل محتوا اتخاذ شده است که رایج‌ترین شکل آن، توجه به فراوانی است. در این پژوهش، معیار مقایسه توزیع نرمال فراوانی‌ها، در مورد مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت است که فرض بر این است که مؤلفه‌های آن، وزن یکسانی دارند. در زمینه کتب درسی، توزیع نرمال مجموع مؤلفه‌های مقاوم، ایثار و شهادت ملت فلسطین با توجه به حجم متون و محتوا در کتب درسی مورد نظر بوده است. تحلیل محتوا، معنایی است و فراوانی اشاره به مؤلفه‌های شانزده‌گانه فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت دارد. برای اعتباربخشی به تحلیل محتوا، علاوه بر نظر موجود متخصصان تعلیم و تربیت و دانشگاهی از تجربیات نظری و عملی مبلغان، روحانیون، مؤلفان و نویسندگان کتب درسی و صاحب‌نظران امر فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت هم استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش، در بخش تحلیل اسنادی کلیه متون مرتبط با فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت بوده و در بخش تحلیل محتوا نیز انواع متون کتب درسی چاپ شده در سال تحصیلی ۱۳۹۹/۱۴۰۰ هستند. این پژوهش از نوع نقد و تحلیل محتوایی متون مربوط به فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت که در ذیل رویکرد کیفیت نگر (شناخت نشانه‌هایی خاص در متن محتوا و درس‌ها و نه کشف ماهیت) است. بنابراین، با توجه به ماهیت

موضوع پژوهش و محدودیت جامعه پژوهشی، از نمونه‌گیری صرف‌نظر شد و کل جامعه آماری در بخش تحلیل اسنادی بررسی شده و به‌علاوه کل محتوای کتاب‌های درسی در همه پایه‌ها نیز تحلیل محتوا شده‌اند. به‌عبارت‌دیگر نمونه‌های موردبررسی به‌صورت هدفمند و با توجه به انطباق با منطق تحلیلی پژوهش انتخاب شدند. ابزارهای اندازه‌گیری هم فرم فیش‌برداری از اطلاعات و در بخش تحلیل محتوا نیز سیاهه (چک لیست) محقق ساخته بوده شامل (ابیات، تصاویر، متن‌ها، سؤال و کار عملی) با استفاده از شاخص‌های توصیفی بود که به‌منظور تدوین آن، تعداد قابل‌ملاحظه‌ای از منابع نظری و پژوهشی مرتبط با موضوع فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت بررسی و ابعاد و مؤلفه‌های مرتبط با آنها استخراج شدند. به‌منظور روایی و پایایی^۱ ابزار پژوهش، از روش روایی صوری، محتوایی و نظر متخصصان استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

سؤال ۱) چه مؤلفه‌هایی در محتوا و متون کتب درسی در مورد موضوع فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین بیشتر موردتوجه قرار گرفته‌اند؟ مطابق نتایج به‌دست‌آمده، به ترتیب مؤلفه‌های وطن‌دوستی و وطن‌پرستی، حفظ دستاوردها و ارزش‌های انقلابی و اسلامی، مبارزه با ظلم و استکبارستیزی، آرمان‌خواهی و آزادی‌خواهی، انسجام و همبستگی اسلامی و عربی، معنویت‌گرایی و تقویت معرفت دینی، شهادت‌طلبی و میل به جهاد در راه خدا، تأکید بر حقوق مسلم فلسطینیان، مقابله با صهیونیسم و مداخلات قدرت‌های بزرگ در منطقه، باز تولید فرهنگ مقاومت و ایستادگی و استقلال‌طلبی قرار داشتند.

سؤال ۲) آیا بین فراوانی هر یک از پایه‌های تحصیلی به تحلیل مؤلفه‌های مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین تفاوت معناداری وجود دارد؟ برای پاسخ به این سؤال، فراوانی هر یک از مؤلفه‌ها به‌طور تقریبی و به تفکیک موضوع آنها ارائه شد و همان‌گونه که در جدول نیز مشخص است در مقایسه فراوانی‌های مربوط به هر مؤلفه تفاوت مشاهده می‌شود. با توجه به اینکه فرض بر یکسان بودن اهمیت مؤلفه‌ها گرفته شد، آزمون آماری مجذور کای (خی دو) برای بررسی معنی‌دار بودن تفاوت‌های مشاهده‌شده اجرا گردید. باید تأکید نمود که عددی که به‌دست آمده مربوط به تعداد مواردی است که به آن مؤلفه در هر یک از متون کتب درسی اشاره شده است که ممکن است این اشاره شامل ابیات، تصاویر، متن‌ها، سؤالات و یا فعالیت‌ها و تکالیف باشد. همچنین مشخص شد که محتوای کتاب درسی فارسی پایه ششم، بیشترین توجه را به موضوع فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت در مورد فلسطین داشته است. نتایج در جدول شماره ۱ آمده‌اند:

جدول ۱. میزان هر یک از مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین در محتوای کتب درسی دوره ابتدایی به تفکیک پایه‌های تحصیلی در سال تحصیلی ۱۳۹۹/۱۴۰۰

ردیف	پایه‌های تحصیلی دوره ابتدایی					مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین	ردیف
	اول دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم		
۱	۰	۱	۰	۱	۱	شهادت‌طلبی و میل به جهاد در راه خدا	۱
۲	۰	۱	۰	۰	۱	باز تولید فرهنگ مقاومت و ایستادگی	۲
۳	۰	۱	۰	۰	۰	استقلال‌طلبی	۳
۴	۰	۱	۰	۰	۱	تأکید بر حقوق مسلم فلسطینیان، مسئله انتفاضه، آشکار کردن جنایات و مقابله با صهیونیسم و مداخلات قدرت‌های بزرگ در منطقه در مورد مسئله فلسطین	۴
۵	۲	۱	۱	۱	۱	وطن‌دوستی و وطن‌پرستی	۵
۶	۰	۱	۰	۰	۱	انسجام و همبستگی اسلامی - عربی برای فلسطین	۶
۷	۰	۱	۰	۰	۰	احیاء گریبی و خود باوری اسلامی - عربی	۷
۸	۱	۱	۰	۱	۲	آرمان‌خواهی و آزادی‌طلبی برای قدس شریف	۸
۹	۰	۱	۰	۰	۰	اراده طلبی الهی در مورد فلسطین	۹
۱۰	۱	۱	۰	۲	۲	حفظ و اشاعه دستاوردها و ارزش‌های اسلامی و عربی در مورد آرمان فلسطین	۱۰
۱۱	۱	۱	۰	۰	۱	معنویت‌گرایی و تقویت معرفت دینی	۱۱
۱۲	۱	۱	۰	۱	۳	مبارزه با ظلم و استکبار علیه اسرائیل و دنیای استکبار	۱۲
۱۳	۰	۰	۰	۰	۰	امید به آینده جبهه مقاومت، ایثار و شهادت در منطقه و جهان اسلام و علاقه‌مندی به متحدان ملت فلسطین	۱۳
۱۴	۰	۰	۰	۰	۱	بیداری و خودانگیختگی اسلامی و عربی	۱۴
۱۵	۰	۰	۰	۱	۱	برانگیختگی و خودآگاهی	۱۵
**	۶	۱۱	۱	۹	۱۶	مجموع	۴۳

Chi Square:30/44

با توجه به اینکه مجذور کای (خی ۲)، در جدول از حد ۱ بزرگ‌تر است، تفاوت‌های مشاهده‌شده در فراوانی‌ها معنادار است. بنابر نتایج به‌دست‌آمده، در محتوای کتب درسی بیشترین توجه به اهمیت و ضرورت مؤلفه‌های وطن‌دوستی و وطن‌پرستی و حفظ دستاوردها و ارزش‌های اسلامی - عربی هر کدام با ۷ مورد و پایه ششم با ۱۶ مورد فراوانی، بیشترین توجه را در مورد مسئله فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین داشتند.

بحث و نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

انسان‌خدایی، زندگی را پوچ و بی‌معنا نمی‌داند و معتقد به جهان اخروی و حیات ابدی است. انسان‌خدایی، مرگ این دنیا را پایان حیات نمی‌داند و پیوسته به دنبال رسیدن به جایگاه ابدی و کسب قرب الهی است. در این بین شهادت و ایثار به‌عنوان انتخاب‌هایی آگاهانه و وظایف الهی در دفاع از کشور و هم‌نوعان خود و مقابله با دشمنان خدا یکی از راه‌ها و البته بهترین راه درک حقیقی زندگی و مرگ و کسب رضایت الهی است. همچنین تأثیر فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت، باعث افزایش ابعاد زندگی سالم نظیر ایجاد برابری، برادری، وحدت، همدلی، هم‌زبانی، پاکی نفس، غیرت، ایمان و پویایی اجتماعی در بین ملل اسلامی از جمله ملت فلسطین می‌شود.

بررسی نتایج حاصل از تحلیل محتوای اشعار کتب درسی دوره ابتدایی نشان داد که توجه به مؤلفه‌های مرتبط با مسئله فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین در کتب درسی به‌صورت طبیعی و متوازن دنبال نشده است. در میان پایه‌های سوم و ششم بیش‌از حد انتظار و در بقیه پایه‌های تحصیلی، به‌ویژه پایه چهارم کمتر از حد انتظار به این موضوعات توجه شده است. ولی از نظر تحلیل موضوعی، به مؤلفه وطن‌دوستی و وطن‌پرستی و حفظ و اشاعه دستاوردها و ارزش‌های اسلامی - عربی برای فلسطین در قالب محتوا و اشعار ملی و میهنی توجه زیادی شده و سایر مباحث در حد کمتری توجه

شده است. همچنین در مطالعه ابعاد مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین، فرصت‌هایی خوبی در زمینه شناخت و آگاهی (حیطه شناختی) در مورد ظرفیت‌های مؤلفه‌های شهادت‌طلبی و میل به جهاد در راه خدا، انسجام و همبستگی اسلامی-عربی، شناخت خطرات صهیونیسم و تأکید بر حقوق مسلم فلسطینیان، مسئله انتفاضه و آرمان‌خواهی و آزادی‌طلبی در محتوای کتب درسی برای دانش‌آموزان حاصل شد و محتوا نسبتاً غنی بود. ولی چالش مهم این است که در کتب درسی، فقط تمرکز بر روی شناخت و آگاهی به صورت سطحی و فقط در حد حیطه دانش و معلومات به صورت محفوظات بود و سایر طبقات یادگیری حوزه‌های شناختی، عاطفی و عملکردی در مورد فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت را پوشش وسیع نداده و مسائلی همچون: اقدام و عمل (علاقه‌مندی به دوستان و متحدان کشور و ملت فلسطین از جمله انقلاب اسلامی ایران و جبهه مقاومت در منطقه، بیزاری از دشمنان اسلام اصیل، جنایات صهیونیسم بین‌الملل و مداخلات قدرت‌های بزرگ و زورگو) در حد بسیار کمی پرداخته بودند. مشخص شد که نتایج این پژوهش با نتایج مطالعات پاک مهر و همکاران (۱۳۹۵)، بیرانوند و آریان (۱۳۹۶)، امیر آفتابی و سلیمانی (۱۳۹۹)، مویوغربی (۲۰۰۱) و ابراهیم بنات (۲۰۱۰) مطابقت دارد. اینک به ارائه پیشنهادها اشاره می‌شود:

با بررسی انجام شده، مشاهده گردید که محتوای درون‌مایه متون ادبی کتب درسی از نظر توجه به مؤلفه‌های مرتبط با مسئله فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین، تفاوت معناداری دارند. بنابراین لازم است برنامه ریزان و مؤلفان کتب درسی با توجه به اقتضانات برنامه درسی در عصر جدید و اهمیت مؤلفه‌های مطرح شده و لزوم همخوانی بیشتر در کتب درسی پایه‌های مختلف تحصیلی، سعی کنند این مؤلفه‌ها را به صورت تلفیقی و متوازن در خلال محتوای اشعار و متون ادبی کتب درسی متناسب با شعر و شاعران فلسطینی ارائه دهند و بگنجانند.

برای اینکه جریان تحقیقی - پژوهشی از یک روند منطقی و منسجم و میدانی گسترده پیروی کند، این پژوهش در مورد محتوای سایر کتب درسی و مقاطع تحصیلی دیگر نیز انجام پذیرد.

برنامه ریزان درسی می‌توانند با استفاده از ابعاد و مؤلفه‌های مسئله فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین که در این پژوهش معرفی شده‌اند، به‌عنوان الگویی عملی جهت‌گزینش، طراحی و تدوین محتوای مناسب‌تر (برای پرورش همه‌جانبه‌تر هویت سیاسی، دینی و انقلابی دانش‌آموزان) استفاده نمایند.

این پژوهش به بررسی نقد و تحلیل محتوایی متون مربوط به فرهنگ مقاومت، ایثار و پایداری از نوع کیفیت نگر پرداخته است. بنابراین پیشنهاد می‌شود، سایر پژوهشگران به رویکردهای دیگر همچون: ماهیت نگر، سیاسی - اجتماعی، آسیب شناسانه، دینی، تطبیقی، منبع شناسانه و نظریه محور در حوزه فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین بپردازند.

استفاده از روش‌های فعال یاددهی - یادگیری مناسب با آموزش فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت مانند بحث گروهی، آوازخوانی جمعی، ایفای نقش، کاوش به شیوه محاکم قضایی و تحلیل مسائل اجتماعی و سیاسی که بیشتر بر روی درونی سازی مباحث در دانش‌آموزان توجه دارند می‌توانند کمک شایانی در رفع کم‌توجهی محتوای کتب درسی نمایند. بنابراین این روش‌ها باید در عمل در محتوای کتب درسی مورد توجه قرار گیرند. با توجه به کاستی‌های محتوایی موجود در درون کتب درسی، متصدیان آموزش و پرورش می‌توانند با کمک آموزش‌های ضمن خدمت و کارگاه‌های آموزشی، توجیهی - تبلیغی اهمیت پرداختن به مفاهیم مرتبط با ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین را برای مدیران و معلمان تشریح نمایند تا آنان در فرصت‌ها و مناسبتهای گوناگون برای دانش‌آموزان تبیین نمایند تا این مباحث به برنامه درسی پنهان یا برنامه درسی مغفول تبدیل نشوند.

طراحی بسته‌ها و نرم‌افزارهای ادبی و متونی مرتبط با آموزش مباحث فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ویژه معلمان، دانش آموزان، والدین و کارشناسان می‌توانند به‌عنوان مکمل محتوای کتب درسی مورداستفاده قرار گیرد.

نتایج پژوهش پیش‌رو، می‌تواند زمینه‌ای را جهت بازاندیشی و بازنگری محتوای کتاب‌های درسی و برنامه درسی کتاب فارسی دوره ابتدایی فراهم سازد تا سیاست‌گذاران آموزشی در وهله اول و برنامه ریزان درسی در وهله دوم به مؤلفه‌های کمتر توجه شده در مورد فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت مقاوم فلسطین عنایت بیشتری داشته باشند.

با توجه به اینکه در کتب درسی، فقط تمرکز بر روی شناخت و آگاهی به‌صورت سطحی و فقط در حد حیطه دانش و معلومات به‌صورت محفوظات بود و سایر طبقات یادگیری حوزه‌های شناختی، عاطفی و عملکردی در مورد فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت را پوشش وسیع نداده و مسائلی همچون: اقدام و عمل (علاقه‌مندی به دوستان و متحدان کشور و ملت فلسطین از جمله انقلاب اسلامی ایران و جبهه مقاومت در منطقه، بیزاری از دشمنان اسلام اصیل، جنایات صهیونیسم بین‌الملل و مداخلات قدرت‌های بزرگ و زورگو) در حد بسیار کمی پرداخته بودند، پیشنهاد می‌شود مؤلفان کتب درسی برای پایه‌های اول و دوم ابتدایی به سطوح دانش و شناخت و درک و فهم و برای سایر پایه‌های تحصیلی به سطوح کاربرد، تحلیل و تجزیه، ترکیب و ارزشیابی مسائل فلسطین توجه نمایند. همچنین به محتوای حیطه عاطفی و نگرشی و عملکردی و رفتاری نسبت به مسئله فلسطین در کتب درسی توجه بیشتری نمایند.

با توجه به اینکه در محتوای کتب درسی به شناخت ابعاد و اقدامات جبهه مقاومت، ایثار و شهادت در منطقه و جهان اسلام و امید به این جبهه جدید در مورد فلسطین، خیلی کم اشاره شده بود، جا دارد مؤلفان محتوای کتب درسی، به بررسی ابعاد و اقدامات جبهه مقاومت، ایثار و شهادت در منطقه و جهان اسلام در مورد فلسطین و

همچنین ابعاد شخصیتی، نظامی و انقلابی همه شهدای والا جبهه مقاومت، ایثار و پایداری و شهادت خواهی در منطقه نظیر سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی و ابومهدی المهندس و سایر همزمانشان پرداخته و متناسب با شخصیت و خصوصیات این شهیدان عزیز، محتوایی غنی و به روز در کتب درسی دانش آموزان بگنجاند تا هم باعث شناخت بیش از پیش دانش آموزان از این شهیدان عزیز و سایر شهدای فلسطینی شود و هم از لحاظ فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت از نوع تطبیقی (مقایسه با سایر ملل منطقه و جهان) صورت گیرد و تفاوت‌های ناب فرهنگی جبهه مقاومت، ایثار و شهادت اسلامی و عربی برای آزادی فلسطین که مبتنی بر اسلام، معنویت، قرآن، آخرت اندیشی، شجاعت، غیرت، ظلم‌ستیزی، دوراندیشی و ولایت مداری است، بر همگان نمایان شود.

راهکارهای عملی

برای الگوبرداری و حفظ و نشر فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت ملت فلسطین به سایر ملل اسلامی از جمله کشورمان به مهم‌ترین راهکارهای اجرایی به صورت زیر ارائه می‌شود:

- ضرورت آشنایی معلمان و مربیان مدارس با فلسفه، تاریخ و فرهنگ ایثار و شهادت ملت فلسطین؛
- ضرورت آشنایی معلمان و مربیان مدارس با زندگانی و پیام‌های آشکار و ضمنی وصیت‌نامه‌های شهدای عزیز فلسطینی؛
- همکاری و برگزاری جلسات صمیمانه معلمان و مربیان مدارس با نهادهایی نظیر خانواده‌ها، بسیج، بنیاد شهید و امور ایثارگران، بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس و سایر نهادها و ارگان‌های مربوط به حوزه فلسطین در نهادینه کردن، حفظ و نشر فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه به‌ویژه برای دانش‌آموزان؛

- تهیه و توزیع کتب، مجلات رایگان، محصولات فرهنگی با موضوع فرهنگ شهید، شهادت و ایثار و انتفاضه ملت فلسطین و آشکار نمودن جنایات صهیونیسم و دنیای استکبار ضد ملت مظلوم و درعین حال مقاوم و پایدار فلسطین در بین خانواده‌ها و دانش آموزان کشورمان؛
- آشنایی خانواده‌ها و دانش آموزان به مناطق عملیات جنگی و یادمان‌های شهدای فلسطینی در قالب اعزام کاروان‌های سیاحتی و فرهنگی به فلسطین در جهت ایجاد بسترسازی، حفظ و نشر فرهنگ مقاومت، ایثار و شهادت.

منابع و مأخذ

- قرآن کریم (۱۳۹۲). ترجمه مکارم شیرازی، ناصر، انتشارات عابدزاده.
- اسماعیل زاده، مرتضی (۱۳۷۹). «بررسی نقش فرهنگ شهادت به عنوان سازوکار درونی نمودن ارزش‌ها در جوانان برای مقابله با فرهنگ تهاجمی غرب»، فصلنامه فرهنگی - پژوهشی بنیاد شهید انقلاب اسلامی (شهود)، شماره ۵: ۲۸-۱۷.
- آقا نوری، نعیمه و غلامحسین غلامحسین زاده (۱۳۹۵). «تحلیل آماری - رویکردی پژوهش‌های حوزه ادبیات پایداری از آغاز تا پایان سال ۱۳۹۰»، فصلنامه ادبیات پایداری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، شماره ۱۵: ۲۹-۱.
- امانی چاکلی، بهرام (۱۳۹۰). شهید و شهادت در شعر شاعران انتفاضه فلسطین، همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت، قم: دانشکده اصول‌الدین.
- امیر آفتابی، مینا سادات و امینه سلیمانی (۱۳۹۹). «بررسی جلوه‌های پایداری در سروده های زنان فلسطینی و الجزایری»، مجله مطالعات ادبیات تطبیقی، شماره ۵۳: ۲۵۷-۲۳۷.
- بیرانوند، نسرین و حسین آریان (۱۳۹۶). «جایگاه ادبیات پایداری در کتب فارسی دوره متوسطه»، فصلنامه بهارستان سخن (ادبیات فارسی). شماره ۳۵: ۱۲۲-۹۹.
- پاک مهر، حمیده، مقصود امین خندقی، محمود سعیدی رضوانی و سیدجواد قنذیلی (۱۳۹۵). «بررسی و تحلیل محتوای کتب درسی دوره ابتدایی از حیث توجه به آموزه‌های انقلاب اسلامی ایران مبتنی بر نظرات شهید مطهری در کتاب پیرامون انقلاب اسلامی»، دو فصلنامه علمی - پژوهشی پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، دانشکده علوم انسانی اسلامی و قدرت نرم دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، شماره ۱۴: ۱۹۶-۱۷۵.
- پورطهماسبی، سعید، آذر تاجور و سیاوش پورطهماسبی (۱۳۹۰). راهکارهای نظام آموزش و پرورش در نهادینه‌سازی و گسترش فرهنگ ایثار و شهادت، همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت، قم: دانشکده اصول‌الدین.
- جعفری هرندی، رضا (۱۳۹۰). کتاب‌های درسی، جایگاهی مناسب برای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت در بین دانش آموزان، همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت، قم: دانشکده اصول‌الدین.

جعفری هرندی، رضا و علی یزدخواستی (۱۳۹۳). «تحلیل میزان توجه به مفاهیم فرهنگ ایثار و شهادت در کتاب‌های درسی دوره آموزش عمومی»، *دوفصلنامه علمی - پژوهشی تربیت اسلامی*، شماره ۱۸: ۹۳-۷۱.

دیبايي صابر، محسن، حسين جعفری ثانی و محسن آيتی (۱۳۸۹). «میزان درگیری برنامه درسی فارسی دوره ابتدایی (پایه سوم و چهارم) با مهارت‌های سواد خواندن بر اساس مطالعه بین‌المللی پرلز»، *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، شماره ۳۶: ۴۹-۲۹.

دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۴۱). *فرهنگ لغت‌نامه*، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور. صلح میرزایی، سعید (۱۳۹۱). *فلسطین از منظر حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) رهبر معظم انقلاب اسلامی*، انتشارات انقلاب اسلامی.

غفاری هاشجین، زاهد و مریم دژگیر (۱۳۹۲). «نقش فرهنگ ایثار و شهادت به مثابه سرمایه اجتماعی در پیشرفت نظام جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه مقام معظم رهبری»، *فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، شماره ۵: ۳۴-۲۱.

غفاری هاشجین، زاهد و شجاعی، جبار (۱۳۹۶). *جایگاه جهاد و شهادت از نگاه جنبش مقاومت اسلامی فلسطین (حماس)*، *دوفصلنامه علمی جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام*، دوره پنجم، شماره ۱ (پیاپی ۱۰)، ۱۰۲-۸۱.

محمودی، سیروس (۱۳۹۹). «مؤلفه‌های ایثار و شهادت در کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم»، *مجله مطالعات ملی*، شماره ۸۴: ۸۴-۶۷.

مصدری افشار، غلامحسین (۱۳۷۷). *فرهنگ زبان امروز*، تهران: نشر نو.

ملازاده، ریحانه و زهرا فرید (۱۳۹۵). *مفهوم شهید و شهادت در ادبیات مقاومت ایران و فلسطین مطالعه مورد پژوهانه: (ظاهره صفارزاده و فدوی طوقان)*، همایش بین‌المللی جستارهای ادبی، زبان و ارتباطات فرهنگی.

نظرپور، مهدی (۱۳۸۵). «فلسطین از دیدگاه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری»، *فصلنامه پیام*، شماره ۷۸: ۱۲۱-۱۰۴.

Ibrahim Banat, B.M (2010), Palestinian Youth and the Rush Towards Martyrdom, **ResearchGate**.

Ghazi Jarrar, A (2014). Political Concepts in Jordanian Schools Curricula the Scientific and Literary Streams (Grades 11 and 12 th), **Journal of Social and Behavioral Sciences**, No.116: 307- 315.

- Khalili, L (2009). Heroes and Martyres of Palestine, **Cambridge University Press.**
- Moughrabi, M (2001). The Politics of Palestinian Textboos, **Journal of Palestine Studies: 5-19.**